

מרשם לרוחות

התמצאות - הליכה לפי מרשם דרך - סיוור בסביבה הקרובה
ארבע רוחות השמים: אינן בסביבה הקרובה

**תנועת הצופים תחנך להנרה ואהבה של הטבע, החיים
בטבע ושפירה על איכות הסביבה.**

דקה

התמצאות היא מרכיב חשוב בתחושת הביטחון העצמי. לפני כל תועלת מעשית, שיש ליכולת ההתמצאות במרחב כלשהו, קיים מרכיב פסיכולוגי מובהק ביכולת זו. "צר עולמי כעולם נמלה", אמרה רחל המשוררת ושידרה תחושת אי-נחת, אפילו מחנק.

התינוק לומד להכיר את העולם שמעבר לגופו שלו, וכך מתחיל את יציאתו למרחב ואת תהליך העצמאות שלו. עם השנים "נכבשים" עוד ועוד חלקים מהעולם הגדול: לומדים להכיר את הבית, את החצר, את הסביבה הקרובה.

חניכי ד' כבר עצמאיים בתנועה בסביבה הקרובה, בשכונה, ואף מעבר לה - בעיר או ביישוב שבו הם גרים. אנו לא באים להכיר להם את סביבתם - אלא להשתמש בהיכרות שלהם עם סביבתם ובתחושת הביטחון שהם חשים בה לשם הקניית כלים ראשוניים להתמצאות רחבה יותר, כלים שיוכלו לנצל לשם סיור והיכרות עם שטח חדש כלשהו מתוך ביטחון ותחושת התמצאות איתנה.

מטרות הפעילות

■ החניכים יזהו סביבה מוכרת לפי רישום שלה.

■ החניכים יתנסו בהליכה לפי מרשם דרך, בתוספות ועדכונים למרשם קיים וביצירת מרשם משלהם.

החניכים ילמדו להכיר את ארבע רוחות השמים, ויידעו להצביע עליהן ביחס לסביבה מוכרת.

מחשבות על חוליות

רשמי מסע: הליכה על-פי מרשם-דרך

1.

הליכה אל היעד

החניכים מתחלקים לחוליות בנות שלושה - ארבעה חניכים. כל חוליה מקבלת מרשם דרך "אילם למחצה", כלומר: בחלק אחד מהמרשם מצוינים שמות הרחובות והאתרים, ובחלק אחר לא. כל המרשמים מובילים לאותו יעד, אך בדרכים שונות זו מזו.

על גבי כל מרשם מצוינים כוכביות במקומות שבהם הטמנתם פתקים או סימנים אחרים שצריכים החניכים למצוא ולאסוף בדרכם ליעד הסופי. כן מסומנים סימני שאלה בחלקים של המרשם שאינם מפורטים מספיק, שם על החניכים להשלים על גבי המרשם פרטים חשובים חסרים (כמו בניינים בולטים, עץ מיוחד, חניון וכו'). הדבר נועד לחדד את הערנות של החניכים בדרך ולשמור על עניין לכל אורכה.

כל חוליה מתחילה בקריאת המרשם, זיהוי היעד הסופי ונסיון השלמה של הפרטים החסרים (ככל שהם יכולים כרגע). לאחר שהציגו החניכים בפני המדריך את הפענוח שלהם לחלק האילם של המרשם, והוא מוודא שהם מזהים לפחות את מיקום היעד הסופי, יוצאת כל חוליה לדרכה לאיסוף הרמזים המוטמנים לה בדרך.

רצוי שהיעד הסופי יהיה מקום פתוח, ואם אפשר - גם גבוה. גן ציבורי עשוי להתאים, ובמקרים אחרים, באין גן בסביבה, ניתן לקבוע את מקום הכינוס על גג בית-קומות (במקום בטיחותי, עם מעקה ומדרגות מסודרות), אשר יאפשר תצפית לכל הכיוונים.

חשוב! יש לעקוב אחר הוראות הבטיחות המופיעות בסוף הפעולה ולוודא כי החניכים יישמעו להן.

2.

מפגש ודין

עם הגעת החוליות מציגה כל חוליה את תרשימיה הדרך המעודכן, על כל הפרטים שהשלימו בדרך. מדברים קצת על ההתנסות. נקודות אפשריות לדין:

מי הלך זו הפעם הראשונה לפי מפה/תרשים?

עד כמה אכן התרשים דומה לדרך שהוא מתאר?

מה עשוי לשפר אותנו?

אילו דברים כדאי לסמן בתרשים כזה (צמתים, מעברי חציה, חנויות, קיוסקים וכו'):

איך עושים זאת בלי לכסות את התרשים בציורים מפורטים של כל בניין ואתר נסימנים מוסכמים, מקרא לסימנים מוסכמים)?

לסיום שלב זה מציגות כל החוליות את תרשימיהן על הקרקע, כשהכיוון של הרחובות המצוינים בתרשים מקביל לכיוון שלהם במציאות. הקבלה כזו של התרשים לשטח נקרא "הצפנה". למה: זאת נגלה בחלק הבא של הפעולה.¹

לכל הרחות

היכרות עם ארבע רוחות השמים וזיהוי ביחס לנקודות בולטות בסביבה הקרובה.

שאלות לחניכים

מי יודע באיזה כיוון נמצא היס?

באיזה כיוון זרחה השמש הבוקר?

היכן הצפון?

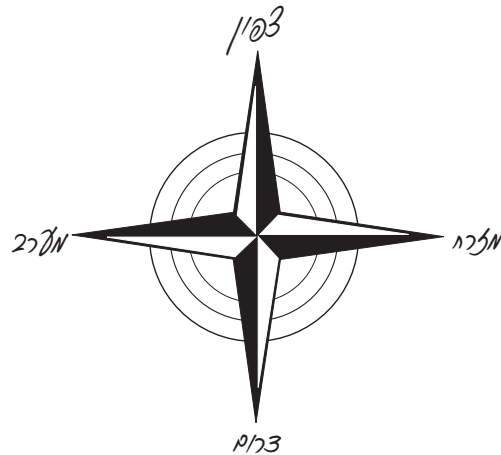

מדוע "מערב" (שם השמש בערב)? מדוע "מזרח" (נו, מדוע באמת)? היכן הדרום? היכן הצפון?

---

1. ניתן לציין מראש על-גבי התרשימים את הצפון בעזרת חץ קטן, מבלי לציין שזה הצפון. בשלב הקבלת התרשים לשטח

כל חוליה מקבלת דף. (ראה נספח א' לפעולה) משורטטים עליו ארבעה חצים, וכל אחד מהם מציין אחת מרוחות השמים. החוליות מתבקשות להניח את הדף על הקרקע באופן המדויק ביותר על-פי מיטב שיפוטן.

2.

נקודות לבירור

כיצד עושים זאת?

איך יודעים את הכיוונים במדויק? האם יש למישהו רעיון (זוכרים איפה היס, רואים היכן השמש זורחת בבוקר או שוקעת בערב, נעזרים במצפן)?

אם ראיתי את השמש זורחת בבוקר מוקדם ואני יודע היכן המזרח במדויק, איך אני יכול לדעת זאת באותה מידה של דיוק גם בשעה 10:00 או 15:00, או בכל שעה אחרת שבה השמש כבר לא מצביעה לי במדויק על אחד הכיוונים?

הדרך לכך היא לזכור את הכיוונים על-פי נקודות בולטות בסביבה, אשר אינן משנות את מקומן במשך היום. על-כן אם ראיתי את הזריחה בבוקר, אני מציין לי נקודה בולטת כלשהי הנמצאת באותו כיוון יחסית לי - למשל, אנטנה גבוהה, בניין, גבעה וכו'. רצוי שהנקודות יהיו רחוקות

ממני ככל האפשר, כדי ששינוי מקומי ישפיע פחות על הדיוק בזיהוי שהן נותנות לי. מדוע? כי כאשר אני אז ממקומי, מה שנמצא קודם לכן ממזרח לי כבר לא נמצא בדיוק במזרח, כלומר הכיוון שלו יחסית אלי משתנה. ככל שהמרחק ביני לבין העצם שקבעתי לי כנקודת ציון יהיה גדול יותר, כלומר יהיה קרוב יותר לאופק, כך יהיה השינוי בכיוון יחסית לי קטן יותר.

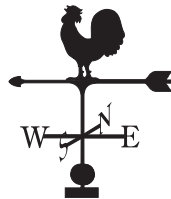

מציגים לחניכים מצפן שהבאנו אתנו, ועוזרים להם להצפין את חצי רוחות השמים שלהם. לאחר ההצפנה של הדפים מוזמנים החניכים לציין עצמים בולטים הנמצאים בכל כיוון, ולציין על הדף מאיזו נקודת תצפית ערכו זיהוי זה (שכן ממקום אחר יסמנו עצמים אחרים את רוחות השמים).

חזרה למקורות

כל חוליה מוזמנת לשרטט תרשים-דרך משלה, או של הדרך חזרה לשבט (אם רוצים להשתמש בתרשים לניווט גם בדרך חזרה), או ליעד כלשהו שחבריה בוחרים (בניין מסוים, פסל חוצות, כיכר, חנות, קולנוע, גן ציבורי וכו'). התרשימים מוחלפים בין החוליות, וכל חוליה מנסה לזהות לאיזה יעד מכוון התרשים, ואילו אתרים מסומנים לאורכו.

הצעה למשחק: תופסת רוחות

משחק לסיכום נושא רוחות השמים: מגדירים שטח למשחק תופסת (מדשאה בגן, מגרש הכדורסל בשבט וכו') ומשחקים אותו. התופס עומד במרכז השטח המוגדר ומכריז מהו הכיוון הבטוח, כלומר כל מי שיעמוד בקצה זה של השטח לא יוכל להיתפס. מעת לעת רשאי התופס להכריז על כיוון בטוח אחר - כל עוד הוא מקפיד לעשות הכרזה זו ממרכז השטח (ניתן לסמן את המרכז השטח בעיגול או בעניבה המונחת על הרצפה).

הוראות בטיחות

- * פעולה זו מתבצעת מחוץ לגדר השבט - אפילו היא רק לסביבה הקרובה ובין בתי השכונה. יש לבצע סיור מקדים תוך כתיבת תיק בטיחות.
- * יש לתדרך את החניכים לגבי הליכה זהירה ובטוחה, ולהוסיף לכל חוליה מלווה (מדריך או מדריך עזר) על מנת לוודא כי החניכים בטוח עינכם הפקוחה לכל אורך הדרך.
- * על מדריכי העזר לעבור תדריך בטיחות אצל מרכז השבט ולעקוב אחר הוראותיו במדויק.

**צפון ומצפון דומים לא רק בצלילים. שניהם -
אם תקפיד לזהותם וללכת על-פיהם, יבטיחו
כי לעולם לא תאבד דרכן.
(איתן שטיינפלד)**

זוהי היכרות ראשונית עם הנושא ופעולת בסיס. בהמשך ניתן לחזור לנושא זה - הפעם בשטח פתוח ובטבע - אם במסגרת בוקר-טבע ואם במסגרת טיול. גם בטבע ניתן לשלב הליכה על-פי מרשם מוכן מראש, שהכין המדריך בטיול ההכנה, ולהשלימו בפרטים ובעדכון של החניכים תוך כדי הליכה.

בהליכה בסביבה שאינה מוכרת לנו גוברת החשיבות של מציאת הצפון, וניתנת לנו אז הזדמנות ללמד דרכים נוספות למציאת רוחות השמים: מפנה צפוני ומפנה דרומי; מיקום השמש בשעות היום השונות (זריחה במזרח, שקיעה במערב, בצהריים במרכז השמים עם נטייה לכיוון דרום); זיהוי הצפון בעזרת שעון ומקל; וכו'.

אם נצליח לחבר את רוחות השמים לסביבה המוכרת לחניך, נעזור לו ליצור "מצפן פנימי", החשוב יותר מהיכרות ומיומנות בתפעולו של מצפן חיצוני כלשהו.

יש כאן התנסות ביציאה משותפת מחוץ השבט. כל יציאה כזו מהווה שבירת שגרה ו"מיני-הרפתקה", העשויה לעזור בגיבוש קבוצתי. אפשר גם לחשוב על משימות חברתיות שצריכה כל חוליה לבצע בדרכה: קביעת שם, חיבור המנון, ציון על-גבי המרשם של בתי החברים בקבוצה, הניצבים במסלול ההליכה, ועוד.

תנועת הצופים

הציוד המותר לשימוש

מצפון
תרשים דרך אילס (אמצה ש) אכור בקרבת השבט.
דפים אלקים.
ספרונות וכלי כתיבה.
סרזאים ועצרי שרטוט פשוטים.

מרשם לרוחות - ארבע רוחות השמים

